

NERA MEŠTROVIĆ*

Zaštita kulturnih dobara

Sažetak

Članak daje pregled sigurnosnih rizika i mjera zaštite nacionalnih kulturnih dobara. Definirani su zakonski propisi i državna tijela nadležna u postupanju i upravljanju kulturnim dobrima. Poseban naglasak stavljen je na mjere zaštite arheoloških cjelina kao nepokretnih kulturnih dobara.

***Cljučne riječi:** kulturna dobra, kulturna baština, zaštita, arheologija.*

Kulturna dobra predstavljaju veliku vrijednost i kao nacionalno blago uživaju osobitu zaštitu države, odnosno naroda koji ih baštini. Očuvanje i preventivna zaštita kulturnih dobara regulirani su Zakonom o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara. Kategoriji nacionalnoga blaga pripadaju pokretna i nepokretna dobra, materijalni i nematerijalni oblici tragova prošlosti, sve stvari od umjetničkoga, povijesnoga, paleontološkoga, arheološkoga, antropološkoga i znanstvenoga značaja¹. Prema toj definiciji svojstvo kulturnog dobra imaju arheološki predmeti i nalazi, povijesni dokumenti i pismena djela kao arhivska građa, razni uporabni i umjetnički predmeti, ali i nematerijalni tragovi kao pojavnosti duhovnog stvaralaštva, zatim građevine i njihovi inventari, arheološki lokaliteti, dijelovi krajolika oblikovani ili izmijenjeni čovjekovom nazočnošću (primjerice perivoji i vrtovi ili rimske ceste, nekropole i tragovi nadgrobnih struktura), cijeli gradovi, sela, naselja ili njihovi dijelovi. Glavno obilježje statusa kulturnog dobra jest njegovo originalno svjedočanstvo o nekom aspektu života u prošlosti. Pod tim nazivnikom suvremeno društvo teži očuvanju ovih dobara u izvornome stanju pronalaska ili od početka službene zaštite, i u uvjetima povoljnim za njihov opstanak i održanje u neoštećenom obliku, u općem interesu društva.

U ovome radu definirat će se tijela nadležna za postupanje prema kulturnim dobrima, zatim razine i odnosi vlasništva (državno vlasništvo, fizičke i pravne osobe) te zakoni

* Nera Meštrović, mag. archeol.

¹ Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara.

i pravne odrednice kao okosnice regulacije tih čimbenika. Poseban naglasak u radu činit će mjere zaštite kulturnih dobara, prije svega arheoloških lokaliteta kao nepokretnih, (javno) dostupnih cjelina.

Glavna je okosnica preventivne zaštite svih kulturnih dobara Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara (završne odredbe potpisane 12. prosinca 2014.)², kojim su pravno uređeni svi čimbenici (određena su svojstva kulturnog dobra, vlasništvo, nadležnosti) u postupanju prema kulturnim dobrima.

Prioritetno pravo vlasništva kulturnog dobra kao javnog dobra od općeg interesa pripada Republici Hrvatskoj, regulirano člankom 19. Zakona (nalaz kulturnoga dobra u zemlji, moru ili vodi kao državnim površinama, i nalaz kulturnog dobra kojemu nije utvrđen vlasnik, postaje državno vlasništvo) i dopunjeno člankom 37. (pravo prvokupa kulturnoga dobra ponuđenoga na prodaju drži nadležno tijelo grada ili općine, a zatim i Republika Hrvatska).

Za obavljanje funkcije osnovnoga nadležnog tijela Republike Hrvatske određen je Konzervatorski odjel Ministarstva kulture na čijem se području kulturno dobro nalazi. Osim područnih konzervatorskih ureda, pravo na autoritet države ovlaštene institucije poput muzeja, galerija, arhiva, instituta, restauratorskih ustanova, knjižnica, a obavljanje poslova zaštite i očuvanja može biti povjereno i drugim fizičkim i pravnim osobama u skladu sa Zakonom o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara i u suradnji s državnim nadležnim tijelima³.

Istim nadležnim tijelima svaki je građanin dužan prijaviti pronalazak dobra za koje se predmnijeva da ima svojstva kulturnoga dobra⁴, pri čemu su ona prema nalazniku dužna poštivati propise o pronalasku blaga⁵.

Vlasnik kulturnoga dobra može biti i fizička ili pravna osoba, primjerice u slučajevima privatnoga vlasništva zemljišta sa svojstvom kulturnoga dobra. U slučaju privatnoga vlasništva vlasnik je dužan prijaviti posjedovanje ili pronalazak kulturnoga dobra, a također i osigurati povoljne uvjete za opstanak kulturnoga dobra, njegovu restauraciju i konzervaciju, održavanje, zaštitu te dopustiti i omogućiti stručna i znanstvena istraživanja na dobru, prema procjenama i odredbama nadležnoga tijela⁶. Osnova zakonske podloge u reguliranju prava i obveza prema kulturnome dobru je koncept nositelja prava na dobru, kojim se osim vlasnika, smatra i nositelj drugih stvarnih i obveznih prava na kulturnome dobru (dakle Republika Hrvatska)⁷. Na tom temelju gradi se suradnja između države i privatnoga vlasnika, gdje su obima određene obveze i povlastice i pri čemu je dobrobit kulturnoga dobra prvi prioritet.

Isti prioritet je zamjetan u situacijama u kojima dolazi do svojevrsnoga sukoba interesa, primjerice u slučaju pronalaska objekta ili cjeline sa svojstvima kulturnoga dobra tijekom građevinskih radova bilo na državnom ili privatnom zemljištu. Postupak u skladu sa zakonskim propisima zahtijeva prekid radova i poziv nadležnim tijelima za procjenu stanja i mogućnost izvođenja radova na zaštitu. Proces zaštite može biti odlučenoga trajnog karaktera (otkazivanje destruktivnih radova na cjelini do daljnjega i utvrđivanje mjera zaštite kulturnoga dobra u cijelosti) ili privremenog (zaustavljanje destruktivnih radova u određenome

² Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, čl. 6., t. 9.

³ Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, čl. 77.

⁴ Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, čl. 4.

⁵ Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, čl. 19.

⁶ Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, čl. 20.

⁷ Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, čl. 6., t. 6.

vremenskom roku potrebnom za znanstvena istraživanja i kompletnu obradu, nakon čega slijedi nastavak radova i konačna destrukcija istražene i dokumentirane cjeline). Prema ovim odredbama razlikuju se kategorije sustavnih i zaštitnih arheoloških iskopavanja, ili drugih znanstvenih metoda i disciplina (primjerice dokumentacija ruševnoga spomenika ili zgrade čija je restauracija proglašena neizvedivom ili neekonomičnom, neodrživom).

Za očuvanje kulturne baštine u cjelini te za određivanje okvira njezinoga održivoga korištenja zaduženo je Ministarstvo kulture Republike Hrvatske. Sva kulturna dobra upisana su u registar kulturnih dobara Ministarstva. Njihov broj nikada nije stalan zbog promjenjivoga karaktera statusa, ovisno o stupnju očuvanosti odnosno postupanjima prema dobru⁸. Početkom 2011. godine registar je sadržavao 8 217 jedinica kulturnih dobara, od kojih je 6 950 trajno zaštićeno i 1 267 preventivno zaštićenih (u roku od tri do šest godina). Od ukupnoga broja izdvojene su 42 jedinice sa statusom nacionalnoga značenja.

Registar kulturnih dobara kao baza podataka ima izraženu sigurnosnu funkciju preventivne zaštite spomenika baštine. Sveobuhvatna deskriptivna katalogizacija dobara potrebna je na općoj državnoj razini, ali i na razinama svih institucija i zbirki koje raspolazu inventarima i najmanjeg opusa sadržaja. Baze podataka trebale bi uz jedinicu svake cjeline kulturnog dobra sadržavati njegovu dataciju, opis, nekoliko fotografija, kontekst pronalaska i/ili nabavke, promjene izvršene ili uočene na dobru (restauracija ili oštećenje), mjesto čuvanja i podatke o vlasniku ili nadležnom tijelu. Svaka promjena izvršena ili uočena na kulturnoj cjelini i svaka aktivnost ili djelovanje na/u/prema kulturnom dobru trebala bi ulaziti u bazu podataka toga nadležnoga tijela. Istodobno svaka značajnija promjena u bazi podataka nekog nadležnoga tijela trebala bi se koordinirano unijeti i u bazu podataka državnih nadležnih tijela (registar kao popis, ili neka dinamičnija baza koja bi pratila "kretanja" i promjene stanja kulturnih dobara). Ove baze podataka mogle bi radi lakšeg pristupa i obrade postojati u *online* obliku pohranjene na zaštićenom državnom serveru (Ministarstvo kulture), a njihovi ekvivalenti i lokalni inventari pojedinih nadležnih tijela trebali bi se ažurirati i pohranjivati na vanjske memorije, u nekoliko kopija (s nekoliko nositelja) pri svakom nadležnom tijelu stvarajući sustav koji sam sebe ispravlja i nadzire. Redovito ažuriran podatak o kulturnom dobru odražava i na neki način kreira njegovo stvarno stanje. Informatizacija registara jedinica kulturnih dobara na taj bi način predstavljala opsežnu, preglednu i sinkronijski ispravnu situaciju iskoristivu za preventivnu zaštitu stvarnih cjelina kulturnih dobara.

Kategorija arheoloških lokaliteta zahtijeva posebnu pozornost u pregledu zaštitnih mjera kulturnih dobara. Za razliku od predmeta kulturne baštine koji se mogu pohraniti i čuvati pod nekim sigurnosnim standardima, arheološki lokaliteti su jedinice kulturnog dobra, cjeline većih dimenzija i smještene u otvoreni prostor s javnim pristupom. One kao jedinice registra sezonski (svake godine; ovisno o trajanju arheološkog iskopavanja) konstantno mijenjaju stanje, istraženost, stupanj obrade. Svojevrsnim registrima njihova stanja mogu se smatrati izvješća sezonskih istraživanja objavljena u publikacijama nadležnih institucija (Hrvatski arheološki godišnjak, Obavijesti Hrvatskoga arheološkoga društva, Vjesnik Arheološkoga muzeja u Zagrebu itd.). Mjere zaštite tijekom i krajem sezonskih iskopavanja prije svega su zakonski propisi koji nalažu kako istraživanja svih površina na zemlji, pod morem i u vodi koja imaju ili im se treba utvrditi status kulturnoga dobra smiju izvoditi samo pravne i fizičke

⁸ Strategija zaštite, očuvanja i održivoga gospodarskog korištenja kulturne baštine Republike Hrvatske za razdoblje 2011.-2015., str. 5.

osobe koje ispunjavaju uvjete stručne osposobljenosti i s dozvolom državnoga tijela, Ministarstva kulture⁹. Obavljanje radova povjereno je znanstvenim timovima sa stečenom obukom, znanjem i vještinama za istraživanje lokaliteta metodama minimalne moguće destrukcije i uz stalno dokumentiranje situacije pri svakoj fazi obrade. Krajem sezonskog istraživanja fizičke mjere zaštite na lokalitetu provode se prekrivanjem iskopne površine (geotekstilom ili drugim zaštitnim materijalom ovisno o vrsti podloge i okolnostima nalazišta) i zatrpavanjem nalazišta kako bi se površina fiksirala i zaštitila od vanjskih uvjeta. Pokrivanje i zatrpavanje su obvezni kao metode fizičke zaštite¹⁰, a u slučajevima nalazišta u špiljama, pećinama i pripećcima postoji i opcija ugradnje vrata ili zaštitnih rešetaka (primjerice srednjopaleolitički pećinski lokalitet Velika pećina Kličevica kod Benkovca). Dodatni čimbenici zaštite i nadzora mogu biti posjeti nadležnih tijela (inspektori zaštite kulturnih dobara Ministarstva kulture, posjeti službenika muzeja ili kulturne institucije općine), ali i suradnja arheologa s lokalnim stanovništvom - dobri odnosi struke s lokalnim stanovništvom ključni su za cjelokupno istraživanje i zaštitu. Informacije dobivene od građana čiji je to zavičaj i koji izvrsno poznaju prostor mogu biti presudne za smjer istraživanja, buduća rekognosciranja i spoznaju šire arheološke situacije. Iz arheološke perspektive, informiranjem i uključivanjem stanovništva u istraživanje (čestom praksom zapošljavanja u funkciji radnika na lokalitetu ili jednostavno održavanjem kontakata) rezultira osvještavanjem vrijednosti baštine vlastitoga mikroprostora što se u praksi pokazalo dobrim elementom ukupnih mjera zaštite lokaliteta.

Kategorija podvodnih odnosno podmorskih lokaliteta sigurnosno je posebno osjetljiva cjelina kulturnoga dobra. Za razliku od površinskih lokacija koje je moguće fizički obilaziti ili barem optički nadzirati, podmorski smještaj je barijera koja otežava pokušaje redovite kontrole. Istraživanje podmorske površine sa svojstvima kulturnoga dobra povjerava se stručnim znanstvenim timovima s odgovarajućim ronilačkim obrazovanjem, iskustvom i ovlaštenjem¹¹. Nadležna tijela pri ovim istraživanjima su Ministarstvo kulture, ovlaštene službene osobe Lučke kapetanije i Ministarstva unutarnjih poslova¹². Stručni voditelj podvodnog istraživanja dužan je osigurati obilježavanje područja na kojem se obavlja istraživanje¹³; te obavijestiti državna nadležna tijela o početku, trajanju i prekidu istraživanja. Krajem istraživanja ili krajem njegovoga sezonskoga trajanja praksa zaštite nalazišta je uporaba metalnih zaštitnih konstrukcija ("kavezi") kojima je posljednjih godina primjerice pokriveno devet lokaliteta antike u hrvatskome podmorju¹⁴. Ova mjera zaštite u suvremenim okolnostima vrlo visoke ugroženosti podmorskih nalazišta nije u rangu deklarativno izrične potrebe već je neophodna i odlučujuća za budućnost svojstva kulturnoga dobra tih lokaliteta.

Mjere zaštite primijenjene na kulturnim dobrima potrebne su zbog sigurnosnih rizika povezanih s vrijednošću kulturne baštine. Neprocjenjiva vrijednost kulturološke perspektive proizvodi, ali i oponira onoj svjetovnoj, ekonomskoj vrijednosti. Čimbenici koji utječu na ekonomsku sliku i procjenu predmeta kulturne baštine su njegova datacija, bogatstvo umjetničkih odnosno estetskih karakteristika i očuvanost. Parametar očuvanosti izdvaja kategoriju

⁹ Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, čl. 47.

¹⁰ Zakon o potvrđivanju Europske konvencije o zaštiti arheološke baštine, proglašen 2004., članak 3.

¹¹ Pravilnik o arheološkim istraživanjima Ministarstva kulture, čl. 7.

¹² Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, čl. 49.

¹³ Pravilnik o arheološkim istraživanjima Ministarstva kulture, čl. 13. i 14.

¹⁴ Strategija zaštite, očuvanja i održivog gospodarskog korištenja kulturne baštine Republike Hrvatske za razdoblje 2011.-2015., str. 13.

podmorskih lokaliteta i nalaza kao cjelinu visokoga sigurnosnoga rizika. Iako podmorski materijal nema veliku estetsku vrijednost, njegova cjelovitost u izvornom obliku je na posebnoj cijeni, a zbog svoga javnoga smještaja i relativno lake pristupačnosti on predstavlja savršenu metu zainteresiranim pojedincima i skupinama već i amaterske ronilačke osposobljenosti. Zbog rasprostiranja lokaliteta u širokome prostornome i dubinskome rasponu, česti su slučajevi ilegalnoga prikupljanja materijala i u plićim dubinama gdje nije potrebna profesionalna ronilačka oprema. Ta kaznena djela teške krađe¹⁵ provode pojedinci i skupine, kao slučajni ili upućeni nalaznici zavedeni prilikom ili u organiziranom, planiranom zločinačkom pothvatu. Krađa i ilegalni izron podmorskih arheoloških nalaza nema za posljedicu samo gubitak tih predmeta, već i to da se istim nestručnim destruktivnim vađenjem i sam lokalitet uništava, kao podloga i izvor znanstvenih informacija o širem kontekstu cjelokupne arheološke situacije.

Osim podmorskih isti rizici obilježuju i druge podvodne lokacije bogate arheološkim materijalom, poput riječnih, potočnih i sličnih vodenih tokova. Primjerice specifičnost kulture ilirskih, keltskih i rimskodobnih pripadnika vojnih struktura bila je u običaju ritualnoga odbacivanja oružja i vojne opreme u vodene tokove (rijeke prije svega) sa završetkom vojne službe. U konkretnom primjeru rimskoga vojnoga logora Tilurium (Cetinska krajina, okolica Trilja), kompleks logora tek je dio šire arheološke zone nalazišta, a o pronalascima predmeta poput mačeva ili kaciga u koritu Cetine do danas svjedoči stanovništvo toga kraja. Prema tome sve arheološki potvrđene lokacije u kontekstu vodenih tokova, a i močvarnih područja s visokom razinom vlage potrebnom za izvrsno očuvanje predmeta, primjer su sigurnosno ugroženih nalazišta s javnim pristupom.

Slične situacije visokoga sigurnosnoga rizika nalazimo i pri kopnenim lokalitetima. Arheološka i znanstvena istraživanja okupiraju lokalitete u nekom sezonskom periodu (većinom tijekom proljeća i ljeta, uz iznimke), a vremenski period istraživanja pojedinačnoga lokaliteta iznosi otprilike mjesec dana, nerijetko i kraće. Ostatak vremena lokalitet ostaje pokriven fizičkim zaštitnim mjerama i uz povremeni nadzor nadležnih tijela, no saznanja o bogatstvu pronađenoga materijala objavljujivana su javno u medijima, ili proširena među stanovništvom te mikroregije. Ilegalna iskopavanja, čak planska i sustavna nisu rijetkost, kao ni pojava neovlaštene uporabe opreme poput detektora za metal. I ova kaznena djela krađe i teške krađe kulturnoga predmeta velike vrijednosti¹⁶ mogu izvesti pojedinci ili skupine, a proizvode isti efekt ukupne destrukcije nalazišta i pozadinske informacije koju smještaj, kontekst svakoga nalaza pridonosi ukupnoj znanstvenoj spoznaji.

Još jedan slučaj ugroze sigurnosti predmeta ili lokaliteta kulturne baštine jest situacija privatnih vlasnika zemljišta ili katastarske čestice za koju se svojstvo kulturnoga dobra predmnijeva ili je utvrđeno, i situacija neprijavlivanja pronalaska kulturnoga dobra na istom privatnom vlasništvu. Budući da je Hrvatska izuzetno bogata kulturnom baštinom raznih vremenskih razdoblja ovi slučajevi nisu rijetkost, a problem nastaje prilikom sukoba interesa (prostorno planiranje iskorištavanja posjeda vlasnika) i u nepoznavanju ili nepoštivanju Zakona.

Svi su građani dužni skrbiti o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, a pogotovo su to duž-

¹⁵ Kazneni zakon, čl. 228., 229., 320.

¹⁶ Kazneni zakon, članak 320.; Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, čl. 44., 47.-49.

ni vlasnici i imatelji kulturnih dobara ili prava na kulturno dobro¹⁷. Za službenu i ovlaštenu zaštitu pravno su odgovorna i državna nadležna tijela, što kreira situaciju ograničenja prava vlasništva i odlučivanja o upravljanju cjelinom. Vlasnik je prema Zakonu dužan postupati u skladu s odredbama nadležnih tijela, ali i uživa povlastice u naknadi za iste zakonske propise¹⁸. Situacija pronalaska i neprijavlivanja predmeta ili lokaliteta kulturnoga dobra definirana je kao kazneno djelo prisvajanja¹⁹, s posebnom težinom ako je prouzročeno oštećenje kulturnoga dobra²⁰.

Posljednji su primjer ugroženoga dobra vrlo vrijedne kulturne baštine s javnim pristupom sakralni objekti (primjerice kapelice i crkve) u gradovima, selima, naseljima i pogotovo oni smješteni izvan njih, na osamljenim mjestima uz ceste ili putove. Cjelokupnost njihove vanjske i unutarnje arhitekture te inventara svjedočanstva su od značaja za razvoj hrvatske povijesti i kulture, a bogatstvo umjetničkoga odnosno estetskoga aspekta virtualno povisuje njihovu privlačnost i vrijednost, a s tim i sigurnosni rizik.

Čak i veći crkveni objekti u gradskim središtima znaju biti otvoreni za javnost i bez nadzora, a ista praksa uobičajena u manjim ruralnim naseljima s malim brojem ljudi i gdje se stanovništvo međusobno poznaje ne rezultira nužno i manjim rizikom. Posebno su ugrožene manje crkve i kapelice izvan naselja, izdvojenoga i zaklonjenoga smještaja, a upravo su one često i od povijesnoga značaja. Smanjenje ugroženosti i formiranje osnovne preventivne zaštitne mjere ove kategorije postiglo bi se pojačanjem suradnje nadležnih tijela (državnih i crkvenih) te sastavljanjem popisa odnosno registara inventara pri svakom objektu, s istim parametrima kao pri kulturnim institucijama nadležnima svjetovnim kulturnim dobrima.

Ugroženost sigurnosti kulturnih dobara, prema navedenim kategorijama i primjerima, proizlazi iz javne pristupačnosti, tj. nedostataka u zaštitnim mjerama dobara, nepoznavanja ili nepoštovanja Zakona (slučajevi privatnoga vlasništva na kulturnom dobru, ili slučajevi samostalnih neovlaštenih istraživanja primjerice detektorima za metal, na javnim površinama), ali i još jednim faktorom kojega čini i na koji može pozitivnim djelovanjem utjecati struka. Arheologija u hrvatskom društvu uživa osobito povlašten ugled i izaziva izrazit interes javnosti. Razvoj turizma na temelju povoljnih geomorfoloških i kulturoloških uvjeta u stalnome je porastu, a arheološki nazivnik kao dio raznovrsnih kulturnih dobara Hrvatske svake sezone visokom posjećenošću i sudjelovanjem u suvremenome forumu javnosti jača svoj znanstveni i društveni status. Javni rad suvremene arheologije usmjeren je na pozitivnu propagandu i komercijalizaciju struke, radi upoznavanja i osvještavanja hrvatskog društva o vrijednostima vlastite povijesne baštine što pridonosi proaktivnoj ideji zajedničkoga rada na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, a na kraju i općenitoj društvenoj koheziji. Međutim, isto pozitivno djelovanje izaziva i neke negativne efekte.

Sa svakom izlaznom, javno objavljenom informacijom pojavljuje se i rizik njezine zlorabe.

U ovome radu, primjerice, objavljen je podatak o potencijalno bogatim, javno pristupačnim nalazištima rimskodobnih mačeva i druge vojne opreme u području Cetinske krajine i koritu rijeke. Danas su ta nalazišta istražena i obrađena, no starije objave o istoj zoni i tada

¹⁷ Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, čl. 4.

¹⁸ Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, čl. 25.

¹⁹ Kazneni zakon, čl. 320.

²⁰ Kazneni zakon, čl. 319., st. 1.

tek budućim istraživanjima pronaći će se na nekim javnim portalima.

Svaka publikacija koja daje javno raspoložive informacije o planiranim, provedenim ili arheološkim istraživanjima u tijeku, pronađenim artefaktima i bogatstvu nalaza, arheološkim zonama na kojima u trenutku objave nisu izvršene mjere zaštite otvara ozbiljnu sigurnosnu ugrozu. Dokaz tome je činjenica kako počinitelji pustošenja i teške krađe podzemskih lokaliteta nisu samo građani Republike Hrvatske već i brojni strani državljani, dakle osobe koje su negdje prikupile te informacije. Podzemskih nalazišta u Hrvatskoj ima popriličan broj, ali s obzirom na tragičan omjer visokoga broja opustošenih lokaliteta prema ukupnoj površini ronilački povoljnoga prostora, očigledno je kako saznanje o njihovoj lokaciji dolazi iz javno raspoloživih informacija (što uključuje i kontakte s lokalnim stanovništvom upoznatim s istim informacijama). I drugi primjeri zlouporabe (neovlaštena istraživanja na kopnenim lokalitetima, prisvajanje kulturnoga dobra) proizlaze iz raširene atmosfere javno objavljene visoke vrijednosti kulturne baštine, i vrlo čestih objava toga tipa u medijima.

Komercijalizacija arheologije i pozitivna propaganda proizvode pozitivne posljedice za cilj očuvanja i zaštite kulturnih dobara, no ista objava informacija o cjelinama kulturnoga dobra nad kojima nisu provedene maksimalne moguće mjere zaštite proizvodi i suprotan efekt. Medijima, novinarskoj struci i drugim nositeljima i sudionicima javne komunikacije u interesu je objava što zanimljivijih priča egzotične arheološke znanosti, od njih se kao primatelja i autora objavljenih "internih" informacija ne može očekivati vrjednovanje parametra opće sigurnosti objekta objave. Zato je zaštita kulturnih dobara, što uključuje i zaštitu podataka o kulturnim dobrima, odgovornost upravo nadležnih tijela. Nažalost, u suvremenim arheološkim krugovima potencijalni diskurs o odnosima s medijima i javnošću iz ove perspektive, kao i osvještavanje ozbiljnih posljedica otkrivanja internih informacija struke (još) nije otvoren.

Problematika mjera zaštite i očuvanja kulturne baštine prepoznata je i pri Ministarstvu unutarnjih poslova Republike Hrvatske. Tijelo Službe organiziranoga kriminaliteta, kao strukturna jedinica Uprave kriminalističke policije i Policijskoga nacionalnoga ureda za suzbijanje korupcije i organiziranoga kriminaliteta, nastavlja primjenjivati odgovarajuće preventivne mjere u sklopu operativne akcije "Art"²¹. Ovaj pristup, s pozicije aktivnoga suzbijanja organiziranoga kriminaliteta, omogućava novi pogled na mjere zaštite i u općenitim slučajevima raspolaganja i upravljanja nacionalnom baštinom.

Odnos sigurnosnih rizika i mjera zaštite kulturnih dobara u međusobnoj je sprezi, međuovisnosti. Navedeni primjeri mjera zaštite i raznih oblika ugroza samo su dio šire i detaljnije problematike, ovisne o tipovima kulturnih dobara, uvjetima i kontekstima svake jedinice kulturnoga dobra pojedinačno. Njihova zaštita i očuvanje ovise prvenstveno o suradnji nadležnih tijela, ali i svih građana koji kulturna dobra i sami cjelokupno baštine.

²¹ Godišnji plan rada za 2016. godinu, MUP RH, str. 81.

IZVORI

1. *Kazneni zakon*, pročišćeni tekst zakona, NN 125/11., 144/12., 56/15., 61/15.
2. *Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara*, NN 69/99., 151/03., 157/03., 100/04., 87/09., 88/10., 61/11., 25/12., 136/12., 157/13., 152/14., 98/15.
3. *Godišnji plan rada za 2016. godinu*, MUP RH.
4. *Strategija zaštite, očuvanja i održivog gospodarskog korištenja kulturne baštine RH za razdoblje 2011.-2015.*, Ministarstvo kulture RH.
5. *Pravilnik o arheološkim istraživanjima*, NN 102/2010.
6. *Zakon o potvrđivanju Europske konvencije o zaštiti arheološke baštine*, NN Međunarodni ugovori 4/2004.

Summary _____

Nera Meštrović

Protection of Cultural Heritage

Paper gives a brief summary of protective and security measures of arts, antiquities and the totality of national heritage category. Legislation basis, rules and procedural regulations are defined, as well as government authority structures. Special emphasis is given to security measures, risks and threats of archaeological sites as units and bearers of cultural heritage.

Key words: cultural heritage, security, protection, archaeology.